

УДК 373.3.091

І. С. Редкоусь,

методист з початкового навчання Луцького районного методичного кабінету

Моделювання змісту й форм методичної роботи з учителями початкових класів

Описано модель методичної роботи з учителями початкових класів. Розкрито можливості системи методичної роботи в розвитку професійної компетентності педагогів.

Ключові слова: модель методичної роботи, компоненти моделі, зміст і форми методичної роботи, професійна компетентність, діагностика, вчитель початкових класів.

Redkous I. Ye. Modeling of the Content and Form of the Methodological Work with the Primary School Teachers.

The model of the methodological work with the primary school teachers is described. The capabilities of the methodological work in the development of professional competence of teachers are opened.

Key words: model of methodological work, components of the model, content and form of methodological work, professional competence, diagnostics, primary school teacher.

Постановка проблеми. Головною рисою сучасного світу є швидкі перетворення у різних сферах діяльності людини. Усі ці зміни відбиваються і в системі освіти. Справедливість тези «якість системи освіти не може бути вища за якість працюючих в ній учителів» не викликає сумніву, оскільки учитель – ключова постать у школі [3]. Навіть якщо забезпечити школу суперсучасним устаткуванням, без кваліфікованого вчителя воно «діяти» не буде. Педагог потребує постійного оновлення своїх знань і вмінь. Він працює на майбутнє, і відповідність його професійного рівня вимогам часу, змінам в освітній практиці забезпечується створенням певних умов у системі післядипломної освіти дорослих.

Отримавши диплом і залишивши стіни вузу, вчитель не стає відразу професіоналом, майстром своєї справи. Професійна підготовка триває упродовж усього періоду його діяльності. Однією з необхідних умов розвитку творчих здібностей учителя, його індивідуального педагогічного досвіду є безперервність професійної освіти.

Уперше термін «безперервна освіта» використано в 1968 році у матеріалах Генеральної конференції ЮНЕСКО, на якій прийнято програму «На шляху до безперервної освіти для всіх» [5].

Безперервна освіта виступає універсальним засобом процесу освіти. У цьому випадку освіта, отримана раз і назавжди, втрачає свій зміст, тому що є засобом подальшої освіти, що триває протягом життя.

Безперервна освіта – це процес зростання «освітнього (загального й професійного) потенціалу особистості упродовж усього життя, організаційно забезпечений системою державних і суспільних інститутів і відповідний до потреб особистості та суспільства» [1].

Зазначимо, що мотиви для успішного здійснення безперервної освіти педагогічними працівниками можна поділити на: такі, що залежать від самої особистості; такі, що залежать від підтримки її діяльності в професійному колективі; такі, що залежать від організаційно-адміністративних чинників.

Інформаційно-методичний супровід безперервної педагогічної освіти реалізується через систему підвищення професійної майстерності педагога, поглиблення його психологічних знань та особистісне зростання.

Методична робота з педагогами є частиною безперервної освіти педагогічних кадрів і виконує низку важливих функцій. Передусім це функції адаптації і соціалізації. Так, завдяки активній участі в методичній роботі вчитель набуває і закріплює за собою певний статус у школі. З віком участь у ній сприяє вирішенню проблеми професійного самозбереження, подолання можливого відставання, розбіжностей між досягнутим рівнем і новими вимогами до освітнього процесу. Навчання допомагає учителеві позбутися застарілих поглядів, робить його сприйнятливим до зовнішніх змін, що, зрештою, підвищує конкурентоспроможність. Окрім того, методична робота стимулює фаховий розвиток педагога, сприяє його самореалізації, вирішенню професійних проблем.

Чітко вибудована система методичної роботи забезпечує вільну орієнтацію освітянина не лише у відповідній предметній сфері, але і в психологічних закономірностях вікового й особистісного розвитку учнів. Уміння вибирати і використовувати ефективні способи взаємодії з учасниками освітнього процесу, сформованість навичок моделювання, прогнозування, конструювання спільної навчально-пізнавальної діяльності учнів забезпечують можливість якісного вирішення завдань, що стоять перед початковою освітою. Дуже важливим є наявність у педагогів уміння стати в позицію рефлексії щодо себе, професійного досвіду, результатів своєї педагогічної діяльності.

Для вирішення таких важливих завдань очевидна необхідність створення умов для становлення і розвитку особистості педагога-професіонала, управління процесом його особистісно-професійного вдосконалення. Як відомо, чим вищий рівень компетентності педагога, тим його діяльність буде

Методичні публікації

продуктивнішою. Тому формування і вдосконалення фахової майстерності освітянина – це один із пріоритетних напрямів методичної роботи.

В управлінні методичною роботою як системою визначальним є метод моделювання. Саме його використання – пріоритетний напрямок в організації методичної роботи з учителями початкових класів Луцького району. Тут розроблено й активно реалізується модель системи методичної роботи з учителями початкових класів. При цьому враховано як компоненти системи, так і зв'язки між ними та альтернативні шляхи її розвитку.

Виклад основного матеріалу. Розвиток цілісної системи методичної роботи з педагогами здійснюється відповідно до ряду важливих вимог, які мають принциповий характер, а звідси – принципи методичної роботи:

- конкретність завдань;
- системність у роботі;
- врахування індивідуальних потреб і запитів учителів;
- формування творчого потенціалу;
- створення комфортних умов для вдосконалення професійної майстерності;
- стимулювання самоосвіти й саморозвитку педагогічних працівників.

Розроблена модель методичної роботи з учителями початкових класів Луцького району (рис. 1) включає такі складники:

- цільовий;
- змістовий;
- процесуальний (форми та методи);
- результативний.

1. Цільовий компонент охоплює цілі й завдання методичної роботи. Він є системоутворювальним, що безпосередньо впливає на визначення змісту форм і методів роботи з педагогічними працівниками.

Метою реалізації моделі методичної роботи є створення умов розвитку педагогічної майстерності, творчої ініціативи вчителів початкових класів, удосконалення форм і методів підвищення їх кваліфікації.

Відповідно до визначеної мети виділено й реалізуються завдання методичної роботи з цими освітянами:

- створення умов для підвищення науково-методичного рівня вчителів початкових класів (підготовка до засвоєння ними змісту нових програм і технологій їх реалізації);
- вивчення і втілення у шкільну практику передового педагогічного досвіду, постійне вдосконалення навичок самоосвітньої роботи вчителів;
- забезпечення організаційно-методичного супроводу, впровадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес.

2. Змістовий компонент моделі є комплексом культурологічних, методологічних, педагогічних і методичних проблем, вирішення яких забезпечує досягнення визначених цілей та завдань. Між цільовим і змістовим компонентами існує тісний взаємозв'язок.

Оптимальному функціонуванню моделі методичної роботи як системи сприяє низка джерел формування її змісту.

Перше джерело – законодавчі, керівні та концептуальні загальнодержавні документи, що стосуються освіти.

Друге джерело – науково-методичний комплекс викладання предметів у початковій школі. В першу чергу це Державні стандарти початкової загальної освіти, програмно-методичне та інформаційне забезпечення початкової школи, сучасні технології тощо.

Рисунок 1. Модель методичної роботи з учителями початкових класів

Третє джерело – сучасна науково-методична література з фаху, педагогіки та психології.

Четверте джерело – стан навчально-виховного процесу та професійної компетентності вчителів.

П'яте джерело – національна та світова культура, в тому числі духовна.

Шосте джерело – результати науково-дослідної діяльності педагогічних працівників.

Сьоме джерело – національні й міжнародні педагогічні проекти та програми («Обдаровані діти», «Рівний доступ до якісної освіти» тощо).

Формування змістового компоненту моделі методичної роботи передбачає об'єднання важливих питань у п'ять організаційно-змістових модулів.

Модуль «Актуальні проблеми сучасного початкового навчання» містить такі групи тем та питань: оновлення змісту навчального процесу, зокрема освітні стандарти; підвищення професійної компетентності вчителів з питань сучасних досягнень початкової освіти.

Зміст **модуля «Методики викладання предметів початкової школи»** має два основні напрями: дидактика, теорія і практика виховання в початковій школі, організаційне та наукове-методичне забезпечення викладання предметів у ній.

Модуль «Передовий педагогічний досвід» передбачає вивчення та впровадження передового педагогічного досвіду в практику освітян району.

Основні групи тем **модуля «Інноваційні педагогічні технології»**: вдосконалення форм і методів у навчально-виховному процесі початкової школи; оволодіння педагогічними технологіями та новаціями у викладанні предметів у початковій школі.

Модуль «Психологічна підготовка та загальнокультурний розвиток учителя» передбачає: відновлення й розширення знань із загальної, вікової, соціальної та педагогічної психології, а також інформаційне забезпечення педагогічних працівників із питань національної та світової культур, формування педагогічної культури, педагогічного спілкування; залучення педагогічних працівників до активної культурно-духовної діяльності.

3. Процесуальний компонент моделі методичної роботи є комплексом педагогічних засобів реалізації змісту, що забезпечує професійний розвиток освітніх працівників. Складниками цього компонента системи науково-методичної роботи є форми та методи організації методичної роботи, які поділяються на: традиційні та нетрадиційні; колективні (масові), групові та індивідуальні.

4. Результативний компонент моделі виявляється в результатах методичної роботи, які відображають рівень досягнення цілей та завдань. Тому до цього складника визначаються вимоги насамперед у вигляді критеріїв результативності.

Критеріями оцінювання результативності системи методичної роботи є:

1. Динаміка позитивних змін у рівні професійної компетентності педагогічних працівників за такими ознаками:

- оновлення, збагачення та систематизація відповідних знань;
- засвоєння сучасних педагогічних теорій, перспективного педагогічного досвіду на рівні практичного використання (технологічний рівень);
- розширення особистого методичного арсеналу;

– розвиток загальнопедагогічних умінь, у т. ч. критичного осмислення й оцінювання власного педагогічного досвіду;

- зростання творчої активності;
- позитивні зміни у загальній та духовній культурі.

2. Динаміка позитивних змін у мотивах до навчальної діяльності в системі науково-методичної роботи. Основні ознаки:

- активізація педкадрів у системі науково-методичної роботи, в т. ч. кількісний прояв;
- запити та пропозиції, ініціативи, починання, їх об'єктивність та реальність;
- оцінка педкадрами дієвості методичних заходів;
- підвищення з їх боку вимогливості до змісту науково-методичної роботи.

3. Позитивні тенденції у стані викладання предметів, результатів навчальної діяльності учнів. Основні ознаки:

- зменшення проблем та недоліків в організації, змісті й методиці начально-виховного процесу;
- позитивні зміни характеру навчального процесу на основі рекомендацій науки та досвіду;
- розширення методичного арсеналу та його вдосконалення;
- поліпшення педагогічної техніки та майстерності;
- прояви новацій у педагогічній діяльності;
- прояви творчої активності;
- тенденції до підвищення рівня досягнень у навчальній діяльності.

Показником зростання рівня профмайстерності вчителів початкових класів є проведення атестації педагогічних працівників, результати їх участі в професійних конкурсах, публікації творчих доробків у фахових виданнях.

Важливим показником ефективності методичної роботи є також співвідношення зростання педагогічної майстерності вчителів початкових класів із підвищенням якості й ефективності навчально-виховного процесу. Показники навчання та виховання учнів початкових класів, результати їх участі в олімпіадах, конкурсах, вікторинах – це підсумок рівня професійної майстерності вчителів початкових класів району.

Для підвищення професійної компетентності вчителів методична служба району ретельно вивчає їх освітні потреби через моніторинг педагогічних запитів, анкетування, співбесіди. Результати досліджень аналізуються, з метою надання методичної допомоги вчителям планується зміст та обираються форми роботи.

Зокрема, проведено анкетування вчителів початкових класів для визначення їх самоосвітнього рівня.

Як показує аналіз анкетування, 25 % опитаних учителів постійно відчують потребу в підвищенні своєї фахової майстерності, 75 % респондентів відповіли, що їм час від часу не вистачає нової інформації та знань із предметів.

Наступне питання анкети характеризує вчителів початкових класів як людей, зацікавлених у підвищенні професійних знань: 95 % респондентів отримують моральне задоволення від нових педагогічних знань.

Найбільшу перевагу в підвищенні професійної майстерності колеги надають індивідуальній самоосвітній роботі. У табл. 1 подано ранжування форм методичної роботи за важливістю для вчителів.

Таблиця 1

«Я вважаю, що підвищити професійну майстерність допоможуть такі форми методичної роботи ...» (проранжовано відповіді від 1 до 8 за значенням)

Форма роботи	Місце
Курси підвищення кваліфікації в Інституті післядипломної педагогічної освіти	4
Індивідуальна самоосвітня робота	1
Спілкування з колегами по роботі в школі	2
Участь у методичних заходах району	3
Вивчення досвіду, стажування в кращих педагогів району, області	5
Експериментування на власному досвіді	6
Консультації у заступника директора, методиста	7
Участь у методичних заходах в школі	8

Питання анкети «Я володію такими авторськими знахідками...» мало на меті визначити творчий підхід до роботи, встановити, які ж саме знахідки мають освітяни. Майже 40 % респондентів відповіли, що в арсеналі їхніх педагогічних накопичень – нестандартні розробки уроків. Третина може поділитися розробками виховних заходів і стільки ж – дидактичними розробками. 3 % опитаних можуть запропонувати своїм колегам комп'ютерні презентації навчального чи методичного призначення.

Важливим аспектом у плануванні методичної роботи є визначення й усвідомлення педпрацівниками своїх педагогічних знахідок і проблем. У табл. 2 класоводи району визначили ієрархію найбільш затребуваних сьогодні знань.

Таблиця 2

«Мені в роботі потрібні...» (проранжовано відповіді від 1 до 10 за значенням)

Вид знань	Місце
Знання щодо нормативно-правових документів	1
Знання про інноваційні педагогічні технології	5
Знання про науково-дослідницьку та експериментальну діяльність	3
Методичні знання щодо сучасного уроку	2
Знання щодо форм роботи з батьками	9
Знання з комп'ютерної грамотності	4
Знання з психології	7
Знання щодо підготовки відкритих заходів	10
Знання з педагогіки	6
Знання про сучасні виховні системи	8

На питання анкети «Що заважало вам брати активну участь у методичній роботі?» педагоги відповіли так:

- велике навчальне навантаження – 17 %;
- нічого, вважаю її непотрібною – 10 %;
- у нашій школі вона відбувається формально – 13 %;
- завжди працював активно, які б проблеми не виникали, – 58 %;
- інше (не люблю виділятися) – 2 %.

Враховуючи результати діагностичного анкетування, методичну роботу з учителями початкових класів у районі організовано за трьома напрямками: «Становлення педагогічного працівника», «Творче зростання педагогічного працівника», «Професійна майстерність педагогічного працівника». А реалізуються вони через масові, групові (колективні) та індивідуальні форми роботи. Перший напрям зорієнтовано на задоволення потреб молодих фахівців, другий – сприяє

професійному зростанню вчителів I та II категорій, робота третього напрямку об'єднала творчих педагогів з вищими категоріями й педагогічними званнями.

Напрямок 1. **Становлення педагогічного працівника (молоді педагоги – спеціалісти).**

- Наставництво і стажування.
- Індивідуальні консультації.
- Школа молодого педагога.
- Проект «Педагогічний дебют».
- Конкурс «Шукаємо молоді педагогічні таланти».

Напрямок 2. **Творче зростання педагогічного працівника (спеціалісти II та I кваліфікаційних категорій).**

- Міжшкільні методичні об'єднання.
- Постійно діючий семінар з проблеми «Удосконалення уроку як засобу формування творчої особистості вчителя й учня».

- Творчі групи.
- Методичний міст.
- Педагогічна майстерня.

Напрямок 3. **Професійна майстерність педагогічного працівника (спеціалісти вищої кваліфікаційної категорії).**

- Школа передового педагогічного досвіду.
- Майстер-клас.
- Клуб творчого вчителя.
- Проект «Історія мого успіху».
- Творча лабораторія.
- Конкурси професійної майстерності.

Робота з молодими вчителями спрямовується переважно на стимулювання сумлінної результативної роботи, на розвиток творчих здібностей, інтересу до творчості. Їх навчання та становлення як педагогів забезпечують наставництво (наставники призначаються у школі з числа досвідчених педагогів) та Школа молодого педагога, що працює в районі.

Кожного року у вересні проводиться організаційне заняття районної Школи молодого педагога, на якому молоді освітяни знайомляться з вимогами до організації роботи вчителя, ведення шкільної документації, отримують поради з планування діяльності та підготовки уроку. Програма Школи розрахована на три роки навчання, всі заняття об'єднано проблемою «Шляхи підвищення ефективності уроків у початкових класах».

Систему роботи в ній спрямовано на поповнення теоретичних знань молодих класоводів з усіх предметів, удосконалення методики викладання окремих дисциплін, на сприяння застосуванню активних форм і методів організації дитячого колективу. Завершується навчання в Школі захистом проекту «Педагогічний дебют». За підсумками роботи над ним учитель готує звіт «Мій найкращий урок».

Зміст роботи з учителями II та I кваліфікаційних категорій визначається результатами діагностичних досліджень, організацією самоосвіти, проведенням тренувальних практичних занять (відкритих уроків, ділових ігор, семінарів-практикумів тощо) з метою набуття особистого досвіду роботи, визначення перспектив.

Домінуючою серед колективних форм методичної роботи з учителями початкових класів цієї категорії є міжшкільні методичні об'єднання (ММО). У районі їх діє п'ять. Основними напрямками діяльності ММО є:

- удосконалення та збагачення знань педагогів (предметних, методичних, дидактичних, виховних, психологічних, загальнокультурних);
- розвиток світогляду, професійно-ціннісних орієнтацій, переконань учителів, адекватних завданням розвитку району (школи);

– розвиток сучасного стилю педагогічного мислення вчителя (системність, комплексність, конкретність, почуття міри, гнучкість, мобільність) і готовності до професійного самовдосконалення.

Вчителі I та II категорій беруть участь у роботі постійно діючого семінару з проблеми «Удосконалення уроку як засобу розвитку творчої особистості вчителя й учня». На його засіданнях розглядаються такі питання: «Шляхи удосконалення структури сучасного уроку», «Самостійна робота як вид навчальної діяльності молодших школярів», «Шляхи формування комунікативної компетентності молодших школярів» тощо.

У системі методичної роботи з учителями початкових класів активною є творча група, яка працює над проблемою «Інтелектуальні ігри як засіб розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів». Колектив творчих учителів розробив положення районного конкурсу-гри «Інтелектуальний олімп» та її сценарій.

Процес розвитку вчителів з вищою кваліфікаційною категорією та педагогічними званнями включає: інформування про сучасні технології навчання та виховання; пропаганду педагогічних ідей та інновацій, ознайомлення з творчістю колег; ознайомлення з матеріалами періодичних видань, друк доробків на сторінках педагогічної преси, випуск методичних посібників тощо.

Для інформування освітян про нові технології, методику, педагогічні ідеї в районі організовано роботу Клубу творчого вчителя з проблеми «Сучасні освітні технології в навчально-виховному процесі початкової школи». В рамках роботи клубу розглядалися такі актуальні питання як: «Формування у молодших школярів навичок пошуково-дослідницької діяльності», «Організація та зміст навчально-виховної роботи з обдарованими дітьми в початковій школі», «Технології формування критичного мислення молодших школярів», «Використання проектних технологій у навчально-виховному процесі початкової школи».

Однією із дієвих форм роботи з підвищення кваліфікації вчителів є Школа передового педагогічного досвіду. Її роботу спрямовано на поширення та впровадження педагогічного досвіду, а також на його формування й удосконалення.

Для вчителів вищої кваліфікаційної категорії, які претендують на присвоєння звань «старший вчитель»,

«вчитель-методист», започатковано проект «Історія мого успіху». Працюючи над ним, педагоги аналізують свій досвід, розглядають можливості впровадження його в практику колег.

Системний підхід до організації науково-методичної роботи з педагогічними кадрами сприяє поетапному становленню молодого вчителя у висококваліфікованого професіонала. Сходінками фахового самовдосконалення вчитель підіймається до вершин майстерності: базовий рівень (сформований у ВНЗ) → адаптивно орієнтований репродуктивний → творчий рівень (рис. 2).

Рисунок 2. Рівні професійного самовдосконалення вчителів початкових класів

Цей шлях учитель проходить у найзручнішому для нього темпі, обираючи зміст і форми методичної роботи, які найбільше відповідають його особистісним якостям, знанням та професійним навичкам.

Висновки. Отже, реалізація описаної моделі методичної роботи з учителями початкових класів сприяє підвищенню їх професійної культури, стимулює й поживляє творчий потенціал, загалом формує вчителя з високим рівнем професійної компетентності та як результат – забезпечує якість початкової освіти в районі.

Література

1. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій [Текст] / авт.-уклад. Н. П. Наволокова. – Х. : Основа, 2009. – 176 с. – (Серія «Золота педагогічна скарбниця»).
2. Іващенко О. Аналітична діяльність як складова діяльності методиста [Текст] / О. Іващенко // Методист. – 2013. – № 3. – С. 55–70.
3. Котун К. Значення педагогічної практики у процесі підготовки майбутнього вчителя початкової школи у Фінляндії [Текст] / К. Котун // Порівняльно-педагогічні студії. – 2013. – № 2–3. – С. 133–138.
4. Кислякова В. Створення регіональної моделі методичної роботи [Текст] / В. Кислякова // Методист. – 2013. – № 3. – С. 26–30.
5. Мандрик О. І. Безперервна освіта педагогічного колективу за системою індивідуальних педагогів [Електронний ресурс] / О. І. Мандрик. – Режим доступу : http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp8/
6. Нормативні документи з організації науково-методичної роботи [Текст] // Методист. – 2013. – № 1. – С. 55–68.
7. Олініченко Р. Підготовка творчого вчителя в умовах сільського регіону [Текст] / Р. Олініченко // Методист. – 2012. – № 9. – С. 60–61.
8. Половенко О. Аналітична діяльність методиста [Текст] / О. Половенко, А. Постельняк // Методист. – 2012. – № 1. – С. 18–30.
9. Пономаренко Л. Сучасна методична служба району. Зміст діяльності [Текст] / Л. Пономаренко // Початкова освіта. – 2010. – № 32. – С. 7–9.
10. Радченко А. Є. Моніторинг професійної педагогічної компетентності вчителя (МППКВ) [Текст] / А. Є. Радченко // Управління школою. – 2005. – № 35–36. – С. 13–17.
11. Радченко А. Є. Професійна компетентність учителя [Текст] / А. Є. Радченко. – Х. : Основа, 2006. – 126 с.
12. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи [Текст] / О. Я. Савченко. – К. : Генеза, 2002. – 368 с.
13. Седова Н. Адаптивно-мережева система підготовки педагогічних кадрів початкової школи [Текст] / Н. Седова, Н. Капінус, Г. Грабова // Методист. – 2012. – № 9. – С. 50–59.
14. Сіренко А. Персоніфіковані моделі методичної роботи з педагогічними працівниками [Текст] / А. Сіренко // Школа. – 2011. – № 8. – С. 23–35.
15. Управління інноваційним розвитком районного (міського) методичного кабінету : наук.-методич. посібн. [Текст] / К. М. Старченко, В. І. Пуцов, Ю. І. Завалевський, Г. М. Литвиненко. – Чернівці : Букрек, 2010. – 344 с.
16. Федченко О. Професійна компетентність педагога початкової школи [Текст] / О. Федченко // Методист. – 2012. – № 8. – С. 30–35.